

Автобіографія Павла Грабовського.¹⁾

Родився я 1864 року в Охтирському повіті, Харківської губернії. Батько мій був паламарем у слободі, занедужав на сухоти і помер у молодому віці, лишивши п'ятеро дітей; так жили вбого, а тепер стало іще гірше. Мені було всього вісім літ і я ходив до школи; вчив дякон і вчив погано. По десятому році мати віддала мене до охтирської бурси, де я перебув п'ять літ і з початку не мав великого нахилу до науки, бо вчитель-пін відбивав усяку охоту вчитись: він приїхав з якоїсь великоруської губернії, ні слова не розумів по нашому, сьміявся з нас, як Українців, і всіх поділив на два табори — коханців, з котрими поводився ласкаво, і нелюбих, до котрих був суворий і несправедливий; я належав до останніх і був певний, що після екзамену мене виженуть. Однак якимсь чудом мене не вигнали; я почав учитись і в 1879 р. перейшов до харківської семінарії.

Хлопцем я любив читати казки та життя святих, а в бурсі — про римських та грецьких мудраків; знайомість з українською словесністю почалась з пісень та побрехеньок, що оповідалися та записувалися серед бурсацького товариства. Чимало пісень я знав також від матері, що завжди їх співала, а казок переслухав від бабусі таку силу, що навіть потім не доводилось читати; між іншими вона оповідала багато про попів і духовних, про попів і наймитів, попів і циган то-що; в етнографічних збірниках тих казок мені не доводилось знаходити. Крім мертвої науки бурса нічого мені не дала; мені дуже припала до серця латинська мова, але не бурса зацікавила мене тією мовою: мені було перекладати оповідання про славетні вчинки стародавніх героїв, через те й латина сподобалась. Книжки до читання я купував на базарі,

¹⁾ Отся коротенька автобіографія написана була кілька літ тому для д. Б. Грінченка і передана нам д. С. Єфремовим. *Ред.*

або брав у товаришів, що випадком добували у знайомих. Про московську і світову літературу я взнав уже в семінарії. Професор словесности радив нам читати як мога більше вірців і все гарні річи, а прочитавши писати про кожну книжку критичний осуд. Се було дуже добре і найбільше впливало на наш розвиток. В семінарії я пробув 4 роки, не раз хотів кидати, але не мав на се „повних літ“, і перед Різдом 1882 р. був арештований з забороненими книжками та деякими иньшими річами. Мені було тоді всього 18 літ. З молоду я був трохи химерної вдачі, смиренної хоч і запальної, легко переймав ся жалем та товариським почуттєм, не любив заводитись та грати з хлопцям, а як підріс трохи, то мене тягло до всього надзвичайного та романтичного і мені хотілось прийняти муки за Христа. Згодом заворушились у голові иньші думки; мені хотіло ся вже піти на муки не за Христа, а „за народ“, і те бажання цілком опанувало мною. Се була якась...¹⁾ потреба серця, котру, як Ви знаєте, почувала вся російська молодіж того часу. Я був ще в бурі, як звістки про той громадський рух зацікавили мене своєю таємністю, а люди -- героїзмом. 83 і 84 роки я прожив на селі під поліційним доглядом, дуже бідував і не мав роботи. Весною 85 р. знов вернув ся до Харкова, писав до часописий, а в осени мене узяли в салдати. Служив у Вазках Хар. губ. Тут мене збирались надати до суду за образу словами офіцера, але від головного штабу надійшла бумага післати мене до Ташкента, як людину політично ненадійну, і післали. 1886 р. мене арештували в Оренбурзі і привезли назад у Харків, де вже сиділо по тюрмах чимале товариство за належність до партії „Чорного переділу“. 1888 р. я був зісланий адміністративним порядком у Балаганськ Іркутської губ. на 5 літ, але прожив там усього один рік. 1889 р. скоїлась якуцька різанина; ми, Балаганці, відпечатали з сього поводу протест п. з. „Русскому Правительству“ і підписавшись, розіслали по всіх усюдах, щоб скрізь знали, що таке скоїлось. Нас засудили на каторгу — такий був присуд Іркуцького суду, але сенат, після оборони Спасовича, прохав царя виректи нам замість каторги поселення і запакувати як мога найдальше; се через те, що ми довго сиділи у тюрмі, бо справа тяглась цілих 3½ роки; один з товаришів зійшов з ума і вмер. (Про се дивіть ся VII т. творів Спа-

¹⁾ Одно слово тут написано невиразно.

совича). Мене з товаришами заслали на Вілюй, де колись держали Чернишевського; через 6 літ пустили до Якуцька, а ще через 2 роки до Тобольського, бо я скінчив поселення і вписався до міщанської громади у городі Барнаулі Томської губ. З іркуцької тюрми я почав посилати до галицьких часописів вірші і дещо прозою, а також листуватись з українськими писателями. Перший відповів мені і виявив співчуття д. Франко; його прихильні відзиви надали мені сили писати і далше. Твори свої я друкував в „Зорі“, „Народі“, „Правді“, „Житті і Слові“, „Дзвінку“, „Л. Н. Вістнику“ і деяких інших виданнях. Підписувався з початку: Панько, Харко Воля, Харко Вець, Павло Журба, а може ще як — не тямлю. Тепер пишу мало, бо не стає часу за службою та хворанням: хто з лікарів каже, що в мене вада серця, а хто — що „oedema pulmonum“; дуже болять груди, ледви здужаю ходити. Замірів багато, та крила обтято. Одного-б ще бажав — перед смертю побачити Україну та Українців; коли-б се сталося, то мені певно здалось би, що се не дійсність, а казка... Се було-б нагородою за довгі літа неволі. А може не доведеться вже побачити України, як не побачив матери, що вмерла 2 роки перед сим. Як подивлюсь я на все своє життя від початку, так не було в йому нічогоїсенько майже світлого, крім важкої праці, злиднів, хвороб та пропаданя серед жорстоких, запеклих людей, серед нелюдських обставин. Знесило моє тіло, пошматовано душу, а за що, кому на користь? І от тиняюсь, скидаючись швидче на тінь людини, ніж на людину, і ждучи того слушного часу, що-б побачивши Україну, сказати: „Нині отпущаєши“. Горем та злиднями почалося моє життя, горем та злиднями й скінчить ся. Але не треба мені світових заман та ласощів, аби тільки дали спромогу працювати для рідного краю, присвятити йому ті слабкі сили, які ще остались в моім покаліченім та понівеченім тілі. Не дають і не дадуть. О так я живу і такий маю вигляд на будуще.

Павло Грабовський.

1901.